

مامۆستای بابته: کامران جوهر عبداللهقوناغی چوارهمکۆرسی دووهمبابته: گه شه پیدانی کۆمه لایه تی

2025 - 2024

گه شه پیدانی کۆمه لایه تی (social development)

لاپه ره	بابته کان	ژماره
	به شی یه کهم/ گه شه پیدان	1.
	یه کهم: پیناسه ی گه شه پیدان	2.
	دووهم: تایبه تمه ندیبه کانی گه شه پیدان	3.
	سییه م: گرنگیبه کانی گه شه پیدان	4.
	چوارهم: جوهره کانی گه شه پیدان	5.
	پینجه م: ره هه نده کانی گه شه پیدان	6.
	به شی دووهم/ گه شه پیدانی کۆمه لایه تی	7.
	یه کهم: پیناسه ی گه شه پیدانی کۆمه لایه تی	8.
	دووهم: ئامانجه کانی گه شه پیدانی کۆمه لایه تی	9.
	سییه م: فه لسه فه ی گه شه پیدانی کۆمه لایه تی	10.
	چوارهم: بوهره کانی گه شه پیدانی کۆمه لایه تی	11.
	پینجه م: ئاسته نگه کانی به ردوم گه شه پیدانی کۆمه لایه تی	12.
	به شی سییه م/ دانیشتون و گه شه پیدانی کۆمه لایه تی	13.
	یه کهم: گه شه ی دانیشتون و گه شه پیدانی کۆمه لایه تی	14.
	دووهم: ئاستی بزئوی دانیشتون و گه شه پیدانی کۆمه لایه تی	15.
	به شی چوارهم/ رۆئی به شداری جه ماوهری له گه شه پیدانی کۆمه لایه تی	16.
	یه کهم: پیناسه ی به شداری جه ماوهری	17.
	دووهم: گرنگترین تایبه تمه ندیبه کانی به شداری جه ماوهری	18.
	سییه م: شیوازه کانی به شداری جه ماوهری	19.
	چوارهم: ئامانجه کانی به شداری جه ماوهری	20.
	پینجه م: بنه ماکانی به شداری جه ماوهری	21.
	شه شه م: قوناغه کانی به شداری جه ماوهری	22.
	حه وته م: ئامرازه کانی به شداری جه ماوهری	23.
	سه رچاوه کان	24.
		25.

بەشى يەكەم / گەشە پىيدان:

پرسى گەشە پىيدان بە پرسىكى ئەوپەرى ناپوونى و ناكۆكى دادەنریت بەھۆى فرەبى دىدگاكانى نيوان زانايان و تويزەران. بابەتتىكى مۆدیرنەيە لە پرووى پيشكە شکردنەوہ کہ تيايدا تاکەکان لەگەل ئایدۆلۆژيا و رەوتى جياوازدا کارلیک دەکن، چونکہ بابەتى گەشە پىيدان ، تەنیا سەرنجى لەسەر لایەنە مادىيەکان نىيە، بەلکو لەوہ زیاتریش دەروات و پروو لە لایەنە كۆمە لايەتى و ئابوورى و پەرودەبىي كۆلتوورىيەکانیش دەکات.

يەكەم: پىناسەى گەشە پىيدان

پىناسەى زۆر بۆ گەشە پىيدان كراوہ ، ھەر قوتابخانە و تيۆر و تيۆزانىك لە گۆشەنىگای جياواز لى روانيوہ .
بەگشتى گەشە پىيدان: برىتييە لەكۆى ئەو ھەول و كۆششانەى كە مرؤف ئەيدات بەمەبەستى پيشكەوتن و بەيدىھيتانى خۆشگوزەرانى ھاوالاتيان و كۆمەلگە.

دووم: تايبەتەندىيەكانى گەشە پىيدان

1. گەشە پىيدان پرۆسەيەكى مرؤبيە.
2. گەشە پىيدان ئاراستەى بەرەو پيشەوہيە و ھەرگىز ناگەرپتەوہ دواوہ.
3. گەشە پىيدان فرە رەھەندە.
4. گەشە پىيدان گشتگىرە و ھاوبەشە لە ھەموو كۆمەلگەكان، بەلام بە ئاستى جياواز.
5. گەشە پىيدان پەيوەستە بە پىنداويستىيەكانى مرؤفەوہ.
6. گەشە پىيدان واتە گۆرانكارى، ھىچ گەشە پىيدانىك بەبى گۆرانكارى نايەتە بوون.
7. گەشە پىيدان ھەميشە ئەرىنيە.
8. گەشە پىيدان پرۆسەيەكى چۆنایەتى و چەندايەتییە.

سێيەم: گەشە پىيدانى گەشە پىيدان

- 1- بۆ ئەوہيە كە تاك ھەست بە ريز و حورمەت بكات.
- 2- باشتەركردنى جۆرايەتى ژيان لە چالاكییە جۆراوچۆرەكاندا.
- 3- دەبیتە ھۆى دەستەبەرکردنى پىنداويستىيەكانى كۆمەلگە.
- 4- دەبیتە ھۆى دەستەبەرکردنى سەقامگىرى.

چوارەم: جۆرەكانى گەشە پىيدان

گەشە پىيدانى ھەمەلایەنە: پەيوەندى بە پەرەپىيدانى ھەموو كەرتەكانەوہ ھەيە لەرپگەى ئەنجامدانى چالاكییەكان و ئۆپەراسیۆنەكانەوہ كە بەشدارن لە ھىنانەدى پيشكەوتنەكان

ھەرودھا گرنگىيەكى زۆر بە دانىشتىوان و ھەرودھا بە كەرتەكان دەدات لە ژىنگەى دەوروبەريدا، و سىستەمىكى ئابوورى، كۆمەلايەتى يان سىياسىيە.

گەشە پېيدانى بەردەوام: ئەو گەشە پېيدانەيە كە بۇ ھاوسەنگى لەگەل پېشكەوتنەكان و داينكردى ئەو پېداوويستىانەى كە تاكەكان لە نەوہى ئىستادا گوزارشتيان ليدەكات دروست دەكرىت، بەبى ئەوہى پېويستى بە قوربانيدانى نەوہىكانى دواتر ھەبىت و زىانيان پى بگەيەنيت، ئەمەش پېويستى بە عەقلانىكردىن ھەيە لە بەكارھىتان و ئىستغلالكردى سەرچاوه سروشتىيەكان بۇ دۇنيابوون لە بەردەوامىي و سەلامەتى بۇ تاكەكان.

گەشە پېيدانى يەكگرتوو: واتە ئەو پرۆسەيەى كە لە ئەنجامدا ئاستى دەرفەتى ژيان بۇ تاكەكانى لە كۆمەلگەيەكدا بەرز دەكاتەوہ، بەبى ئەوہى كاريگەرى لەسەر ژيانى تاكەكانى دىكە ھەبىت لە ھەمان كاتدا و لە ھەمان كۆمەلگەدا، ئەمەش پىشت بە بەكارھىتانى شىوازە زانستىيە مۇدىرنەكان دەبەستىت لە بواریەكانى تەكنەلۇژى و كارگىريدا.

گەشە پېيدانى تايبەتمەند: پەيوەندى بە ھەندىك كەرتى تايبەتمەند ھەيە، پەيوەستە بە كەرتە كۆمەلايەتى و ئابوورى.

پېنچەم: رەھەندەكانى گەشە پېيدان

- گەشە پېيدانى ئابوورى: ئەم جۆرە گەشە پېيدانە پەيوەستە بە دروستكردى كۆمەلىك گۆرانكارى رېشەيى لە كەرتى ئابوورى و پېشەسازى لە كۆمەلگەيەكى ديارىكراودا لە ھەوليكدا بۇ بەدەستھىتانى ئەو لىھاتوويى و توانايەى بۇ گەيشتن بە گەشە پېيدان، كە جۆرايەتى ژيانى تاكەكان باشتر دەكات و توانايان بۇ زياد دەكات بۇ گونجان و ھەلامدانەوہى پېداوويستىيە سەرەتاييەكان كە بەردەوام لە زيادبووندان.
- گەشە پېيدانى كۆمەلايەتى: ئەم رەھەندە ھەولى پەرەپېيدان و بەرزكردنەوہى لايەنەكانى خزمەتگوزارى كۆمەلايەتى و پېكھاتەكانى كۆمەلگە دەدات، كە لە لايەن تاك و گروپ و دامەزراوہ كۆمەلايەتتە تايبەت و حكومىيەكانەوہ نوينەرايەتى دەكرىن.
- گەشە پېيدانى سىياسى: ئەم جۆرە تېشك دەخاتە سەر سىستەمى سىياسى فرەيى، و ھەولەدەدات لە كۆمەلگەيەكدا دروستيان بكات تا لەگەل سىستەمى سىياسى ولاتانى پېشكەوتوودا ھاوسەنگ بىت. بۇ دامەزراندنى و چەسپاندنى چەمكەكانى ديموكراسى و كۆمەلگەى مەدەنى و مافەكانى مرؤف بەگشتى.
- گەشە پېيدانى كارگىرى: ھەولەدەدات گۆرانكارى راستەقىنە لە پېكھاتە و سىستەم و مېتۆدەكانى كارگىريدا بەدەستھىت و كاريگەرى لەسەر رەفتارى مرؤفەكان دروست

بكات بۇ ئەۋەى بە ھەموو كارايى و كارىگەرىيەكەۋە ئەۋ شتە بەدەستېھىتت كە گەشە پىيدان بەدوايدا دەگەرېت.

بەشى دووم/ گەشە پىيدانى كۆمە لايەتى:

گەشە پىيدانى كۆمە لايەتى پرۆسەى گۆرانكارى ھەمە لايەنەيە، كە مامەلە لەگەل ئاسۆى فراۋانى پرۆژەكان دەكات، ئامانجيان خزمەتكردى مرۆف و دابىنكردى پىداۋىستىيەكانى پەيوەست بە كار و چالاكىيەكەى و بەرزكردەۋەى ئاستى كولتورى و تەندروستى و فىكرى و پۇحىيەكەيەتى، ئەم گەشە پىيدانە بە گشتى كاردەكات بۇ بەكارھىتانى وزەكانى مرۆف بە ئامانجى بەرزكردەۋەى ئاستى ژيان، بۇ خزمەتكردى ئامانجەكانى گەشە پىيدان. لەم رۋانگەيەۋە دەكرېت ئاماژە بەۋە بكەين كە ئامانجى سەرەكى گەشە پىيدانى كۆمە لايەتى لەسەر باشتكردى جۆرايەتى ژيانە، لە چالاكىيە جۆراۋجۆرەكانى مرۆفدا بە ھىنانەدى گۆرانكارى كۆمە لايەتى كە بەشدارن لە بەدېھىنانى ھاوسەنگى لەنيۋان لايەنى ماددى و لايەنى مرۆبى بەمەبەستى گەيشتن بە مانەۋە و گەشەكردى كۆمەلگە.

يەكەم: پىناسەى گەشە پىيدانى كۆمە لايەتى

بەگشتى پىناسەكانى گەشە پىيدانى كۆمە لايەتى بەپىي باكگراوند و رەۋتە فىكرى و ئايدۆلۋژىيەكان جياۋازن، ئەستەمە پشت بە پىناسەيەك بەستىرېت بۇ تىگەيشتن لەم چەمكە، بە لەبەرچاۋگرتنى ئەۋەى كە ھەر پىناسەيەك تىشك دەخاتە سەر لايەنىكى ديارىكراۋ لە تاك، گرۋپ، يان كۆمەلگە، يان پەرەپىيدانى پىكھاتەى دامەزراۋە كۆمە لايەتتېيەكان.

بەگشتى گەشە پىيدانى كۆمە لايەتى برىتتېيە لەۋ ھەۋلانەى كە دەدرېن بۇ ھىنانەدى زنجىرەيەك گۆرانكارى كارايى و پىكھاتەيى پىۋىست بۇ گەشەكردى كۆمەلگە بە زىادكردى تواناى ئەندامەكانى بە ھەلۋەرگرتن لەۋ وزەيەى كە لەبەردەستدایە بۇ دەستەبەركردى خۇشگوزەرانى.

دووم: ئامانجەكانى گەشە پىيدانى كۆمە لايەتى

ئامانجەكانى گەشە پىيدانى كۆمە لايەتى چىن؟

لېرەدا دەتوانىن بلىين گەشە پىيدانى كۆمە لايەتى بەدواى گەيشتن بە كۆمەلېك ئامانجدا دەگەرېت كە ديارترىنيان برىتتېن لە:

1. كاركردىن بۇ ھاندانى ئەندامانى كۆمەلگە بۇ گۆرانكارى و ھەنگاونان بەرەۋ دۇخىكى پىشكەۋتوتوتر.

2. کارکردن بۆ نەهیشتنی هەموو ئەو گرفتانهی بەردەم ئەندامانی کۆمەلگە، ئەوانەیی بەرەستەن لە بەردەم خزمەتگوزارییەکانەوه بەگشتی.
3. کارکردن بۆ بلاوکردنەوهی بەها و داب و نەریتی ئەرینی لە گیانی ئەندامانی کۆمەلگەدا، کە گرنگترینیان برتییه لە بەشداری، هاوکاری، راستگویی، پابەندبوون بە راپەراندنی ئەرکەکان، تەواوکردنی کار و خۆبەخشی بۆ کارکردن.
4. کارکردن بۆ بەرەنگاربوونەوهی ئەو گرفتانهی کە لە ئەنجامی تیکچوونی دۆخی ئابورییه وه سەرھەڵدەن، جا ئەو کیشانە بیکاری بن یان ئەو کیشانەیی کە لە ئەنجامی کۆچی دانیشتوانی گوندەکانەوه بۆ شار دروست دەبن.
5. کارکردن بۆ بەرزکردنەوهی رۆل و پیگەیی خیزان وەک بناغە و ناوکی راستەقینەیی کۆمەلگە.
6. باشتکردنی پیگەیی کۆمەلایەتی ئەندامانی کۆمەلگە و بەرزکردنەوهی ئاستی ژیان.

سێبەم: فەلسەفەیی گەشە پیدانی کۆمەلایەتی

فەلسەفەیی گەشە پیدان لەسەر کۆمەلێک بەها و راستی دامەزراوه لەوانە:

- 1- مەرۆف ئامانجی گەشە پیدانە.
- 2- ریزگرتن لە کەرەمەتی تاک.
- 3- بەشداریکردن بنەمای گەشە پیدانە.
- 4- گەشە پیدان لە پرەنسیپ و ئامانجی ئایینە ئاسمانییەکانەوه سەرچاوه دەگریت.
- 5- گەشە پیدان هەموو بوارەکانی کاری کۆمەلایەتی دەگریتەوه.

چوارەم: بوارەکانی گەشە پیدانی کۆمەلایەتی

بوارەکانی گەشە پیدانی کۆمەلایەتی چیین؟

گەشە پیدانی کۆمەلایەتی لەسەر ئەو پرەنسیپە دامەزراوه کە وەبەرھێتان لە تاکەکاندا پیویستە بۆ پیشکەوتنی هەموو کۆمەلگە، بۆیە ئامانجی بەھیزکردنی هاوڵاتیان و لابردنی بەرەبەستەکانی بەردەمیان، بۆ گەیشتن بە ئامانجە گەرەکان بە ئاسانی. بۆ ئەو مەبەستە گەشە پیدانی کۆمەلایەتی چەند بوارێکی لەخۆگرتووه:

- 1- هەولدان بۆ دابینکردنی پینداویستییه سەرەتاییهکانی ئەندامانی کۆمەلگە.
- 2- پاراستنی بەرژەوهندی لە سیستەمی ئاسایشی کۆمەلایەتی.
- 3- رەخساندنی هەلی کاریکی باش و بەرزکردنەوهی هەلی کار.

4- پىشتىگىرى بۇ كارگە بچووك و مامناوئەندەكان.

5- ھاندانى تاكەكان بۇ پاشەكە و تكدردن.

پىنچەم: ئاستەنگەكانى بەردەم گەشە پېيدانى كۆمەلەيەتى

بەربەستەكانى بەردەم گەشە پېيدانى كۆمەلەيەتى بۇ چەند جۇرىك پۇلەن دەكرىن، كۆمەلەك كىشە ھەن كە رېگرن لە گەشە پېيدانى كۆمەلەيەتى لە ولاتاندا كە برىتتىن لە مانەى خوارەوہ: (1) كىشە سىياسىيەكان: كە دەتوانرىت بە بنەماى ھەموو كىشەكانى گەشە پېيدانى مروىي ھەژمار بكرىت، كە گەمارووى ئابوورى و شەرى جۇراو جۇرى لىدەكە وىتەوہ.

(2) كىشەى ئابوورى: ئەو گرفتانەن كە دەبنە ھوى تىكچوونى دۇخى ئابوورى، بەھوى خراپى دۇخى سىياسىيەوہ، كارىگەرى لەسەر ژىرخانى گەلان و ولاتان ھەيە.

(3) كىشەى تەندروستى: ئەمانە كۆمەلەك كىشەن كە كارىگەرى نەرىنىيان لەسەر ژيانى مروۇقەكان ھەيە، كە لە ئەنجامى تىكچوونى دۇخى ئابوورىيەوہ سەرھەلدەدەن دەدەن، وەك بەدخۇراكى كە لە ئەنجامى ھەژارى و بلاو بوونەوہى چەندىن نەخۇشى و پەتا دروست دەبىت.

(4) كىشەى پەروەردەيى: بۇ نمونە نەبوونى پەروەردەيەكى سەقامگىر و سەرکەوتوو لە ولاتاندا.

(5) ئاستەنگى كۆمەلەيەتى: وەك دروست بوونى دەمارگىرى، دەكرى كۆمەلگە نارەزايەتى دەربىرىت بەرامبەر بە جىبە جىكردى ھەندىك جىبە جىكارىيەكانى پەيوەست بە گەشە پېيدانى كۆمەلەيەتى بەھوى دژىكىيان لەگەل ئەو بىروباوہ رانەى كە ھەلىانگرتووہ يان بە ھۆكارى ناديار.

(6) ئىستغلاكردن و مەملانىي بەرژەوہندى: بەشىك لە گروپ و ھاوولاتيان پىيان وايە ئەگەر پروزەكانى گەشە پېيدانى كۆمەلەيەتى جىبە جى بكرىن، سەقامگىرى و ئاسايشيان يان پىنگەى كۆمەلەيەتتيان لاواز دەبىت. ئەم ئاستەنگە رۆلىكى سەرەكى دەگىرىت لە سنورداركردى جىبە جىكردى پروژەكانى گەشە پېيدان، بەو پىيەى ھەندىك تويژى كۆمەلگە قبول ناكەن رۆلى دىكە بگرنە ئەستو جگە لەوانەى پىشتەر وەرياندەگرت.

(7) ئاستەنگى كولتورى: گەشە پېيدانى كۆمەلەيەتى پىويستى بەوہيە كە پىكھاتەى كۆمەلگە بخرىتە ژىر مايكروۇسكۆپەوہ و لە نزيكەوہ لىكۆلەنەوہى لەسەر بكرىت پىش دەستپىكردى كار، بۇ ئەوہى تويژەر ئاگادار و شارەزاي ئەو كولتورە بىت كە ئەو كۆمەلگەيە باوہرى پىي ھەيە، بۇ ئەوہى پروژەكە شكست نەھىنىت.

(8) ئاستەنگە دەروونىيەكان: ئەم جۇرە پەيوەندى بە خودى تاكەوہ ھەيە، وەك رادەى تواناى بەشدارىكردى لە پروژە و بەرنامە نوپىەكانى گەشە پېيدان لە دەوروبەرەكەيدا، ئەمەش بەندە بە قبولكردن يان رەتكردنەوہى ئەو گرنكى و بەھايەى كە پروژە و بەرنامەكانى گەشە پېيدان خاوەنيان.

9) ئاستەنگەکانی پلاندانان: نەبوونی هاوسەنگی و یەگرتوویی لە نیوان ئەو کەرتە جیاوازانەیی کە لە پلانی گەشەپیداندا هاتوو. رێگریکردن لە بەشداریکردنی ئەندامانی کۆمەلگە لە پرۆسەی گەشەپیدان. زانیینی ئەوەی کە بەشداریکردنی جەماوەری گرنگییەکی زۆری هەیە لە بەرزکردنەوەی ئاستی ھۆشیاری لە گرنگی گەشەپیدان. ئاستی نزمی ھۆشیاری پلاندانان، و نەزانینی زانیاری تەکنیکی و زانستی پێویست بۆ کیشانی رەھەندەکانی پلاندانانی ھەمەلایەنە. نەبوونی ھاوکاری و ھەماھەنگی نیوان لایەنە پەيوەندیدارەکان بە پرۆسەی گەشەپیدان بەتایبەتی دەزگاکی پلاندانان و جیبەجیکردن.

بەشی سییەم/ دانیشتوان و گەشەپیدانی کۆمەلایەتی:

دۆلەت دەبیت پیکھاتەیی دانیشتوان بە پلانی گەشەپیدانی کۆمەلایەتییەو بەستیتەو بۆ گەشتن بە ئامانجەکانی دانیشتوان لە رێگەی جیبەجیکردنی پرۆژە نیشتمانییەکان و جیبەجیکردنی ھاندەرە باشەکان بۆ ھاندانی پەرسەندنی چەمکی خیزانی بچووک لە رێگەی ئەو بەرنامانەیی کە ئامانجیان بەھیزکردنی تواناکی ھەژارانە بۆ کەمکردنەوەی رێژەی ھەژاری. ھەرۆھا بەرپرسیاریتی دەوڵەتە لە پەرۆدەکردنی ئەندامانی کۆمەلگە سەبارەت بە مەترسییەکانی بەرزبوونەوەی رێژەی لەدایک بوون و پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری پلاندانانی خیزان و تەندروستی. لە جاپنامەیی مافی گەشەپیدان بە روونی ھاتوو دەبیت سوودەکانی گەشەپیدان بە شیۆھەیی کی دادپەرۆرانە دابەش بکری (مادەیی دووهم)، داوا لە دەوڵەتان دەکات ھەموو رێوشوونیککی پێویست بگرن بەر بۆ بەدیھینانی مافی گەشەپیدان، و دەستەبەرکردنی دەرفەتی یەکسان بۆ ھەمووان لە دەستراگەیشتیان بە پەرۆردە، تەندروستی، خۆراک، نیشتەجیبوون و کار.

بۆ سیاسەت و کردەو ستراتییەکان لە بواری دانیشتوان و گەشەپیدانی کۆمەلایەتی دەبیت رەچاوی ئەم چوار رەھەندەیی خوارەو بەکریت:

1- پرسەکانی دانیشتوان بابەتی ھەمەلایەنە کە کاریگەرییان ھەیە و کاریگەرییان لەسەرە لەلایەن سیکتەرەکانی تری کۆمەلگە، لەوانە ئابووری، پەرۆردە، تەندروستی، پاراستنی کۆمەلایەتی.

2- سیاسەتەکانی ئیستا و داھاتوو پێویستە ریز لە پێویستی بەکارھینانی سەرچاوە و توانا بەرەستەکان بگرن، بە لەبەرچاوی گرتنی نەوہکانی داھاتوو بۆ داھینکردنی پیداوپیستیەکانیان.

3- پەرەپیدانی سیاسەتی بەرەو، چاودیریکردن و ھەلسەنگاندن پێویستی بە بنکەییەکی زانیاری تۆکمە ھەیە، لەوانەش تووژینەوہی فرە پسپۆریی. پێویستە گرنگییەکی تاییەت بە پەيوەندییەکانی کەرتە جیاوازانەکانی سیاسەت و پەيوەندی نیوان ئاستی ئابووری و کۆمەلگە بەدیھین.

4- ناتوانریت هیچ دیدگا و پرۆژەیهکی كۆمەلایەتى بۇ سوودی دريژخایەنى داھاتووی كۆمەلگە بە سەرکەوتووی جیبەجی بکریت بەجی بەشداریکردنی ئەكتەرەکانی سەر بە سیگۆشەى جادووی (دەولەت و بازار و كۆمەلگەى مەدەنى).

لە پینا و دابینکردنی ژیانیکى گونجاو بۇ ھاوولاتیانیا، وولاتی تازەپینگەیشتو ھەولەدەن بۇ بەدەستەینانى گەشەپیدانى ھەمەلایەنە، لەسەر بنەمای جۆریك ھاوسەنگى لە نیوان گەشەپیدانى ئابووری و كۆمەلایەتیدا. ئەگەر ئەمە بەدى نەھات، ئەندامانى خیزان پروبەرووی ئاستەنگ دەبنەو، كە ئاستەنگیکە لە بەردەم گەیشتن بە خواستەکانی گەشەپیدانى كۆمەلایەتى لە زۆریك لە وولاتی تازەپینگەیشتو. بەگشتی دانیشتوان کاریگەرى لەسەر گەشەپیدانى كۆمەلایەتى ھەیه وە بەپېچەوانەو، بەو پېیەى ئەم کاریگەرییە لەرینگەى دەرکەوتنی ئاستی داھاتی تاک، یەکیكە لە گرنکترین نیشانەکانی گەشەپیدانى كۆمەلایەتى. بەجۆریك بەرزى ئاستی داھاتی تاک دۆخی تەندروستی تاک چاک دەكات لەرینگەى دەستنیشانکردنی نەخۆشیەکان و زانینى رینگاکانى خۆپاراستن و چارەسەرکردنیان. باشترکردنی داھاتی تاک دەبیتە ھۆی كەمبوونەوھى ریزەى مردن بەپېی ئەمانەى خوارەو:

1- دەبیتە ھۆی دەستراگەیشتن بە خزمەتگوزارییە تەندروستیەکان، كە کاریگەرییەكى بەرچاوی لەسەر پرۆسەى دەستنیشانکردنی نەخۆشیەکان ھەیه بۇ بەدەستەینانى چارەسەرى گونجاو.

2- دەبیتە ھۆی باشترکردنی کوالیتی خۆراک و بارى گوزەرانى بۇ تاک.

3- دەبیتە ھۆی چاودیری لەسەر تەندروستی ئافرەتان لە کاتى دووگیانى و مندالبوون. ھەروەھا لەگەل خیزانە بچووکەکاندا، چاوەرپوان دەکریت دایک و باوکان سەرچاوەى دارایی زیاتریان ھەبیت بۇ خەرجى ھەر مندالیک بۇ بابەتەکانى وەك خویندن و تەندروستی. بەگشتی تیبینی ئەو کراو کە مندالانى خیزانە گەرەکان ئاستی خویندن و تەندروستیان تارادەیک خراپترە لە چاوەوانەى لە خیزانە بچووکەکان. لەم روانگەیهو ھەندى مرووی و كۆمەلایەتى بۇ گەشەپیدان ئاماژەیه بۇ پەيوەندى نیوان سروش و مروؤف و گەیشتن بە خۆشگوزەرانى و باشترکردنی ئامرازەکانى خۆشگوزەرانى لە رینگەى دەستراگەیشتن بە خزمەتگوزارییە تەندروستی و پەرورەدەییەکان و ریزگرتن لە مافەکانى مروؤف. ئەمەش لەرینگەى گەشەپیدانى کولتورە جیاوازەکان بەدیدت، بە رەچاوەکردنی ئەم لایەنانەى خوارەو :

1. جیگیرکردنی گەشە دانیشتوان.

2. گرنكى دابەشبوونی دانیشتوان.

3. بەکارھینانى باشترین سەرچاوە مروییەکان.

4. رۆلى ئافرەتان.

5. تەندروستی و فیترکردن.

6. ئازادى ھەلبژاردن و دیموکراسى.

لە كۆتاييدا دید و بۆچوونەكان ئەوھمان پیدەلین كە تايبەتمەندییە دانیشتوناییەكانی وەك (گەشەى دانیشتون، ئاستى بژیوى، پەرورده و فیركردن، خزمەتگوزارى تەندروستی) پەيوەندییان هەیه بە گەشەپیدانی كۆمە لایەتى، بۆ ئەو مەبەستە ئیمە هەولەدەین ئەم پەيوەندییە لەرووی رۆلیان بە گەشەپیدانی كۆمە لایەتییەو و رۆونبکەینەو بەم شیوہیەى خوارەوہ:

یەكەم: گەشەى دانیشتون و گەشەپیدانی كۆمە لایەتى:

گەشەى دانیشتون، دیاردەیهكى دانیشتوناییە لە ھەر كۆمەلگەيەك بەرکەوتەى زیادبوون یان كەمبوونەوہیە، لە ئەنجامی ھۆکاری سروشتی یان ژینگەیی بەجۆریك: ھۆکاری گەشەى دانیشتون دەكرئ بەھۆی لەدايك بوون و كۆچکردنەوہ بیت. ھۆکاری كەمبوونیشی دەكرئ بەھۆی شەر یان كۆچی دەرەكى یان مردنەوہ بیت. لەم رۆوہوہ توێژەرانى دیمۆگرافى و ئابوورى دیدیكى یەكگرتوویان نییە لەسەر لیکەوتەكانى گەشەى دانیشتون، دەتوانریت دیدگان كورت بكریتەوہ بۆ دوو ئاراستەى سەرەكى: ئاراستەى یەكەم: وای دەبینیت گەشەى دانیشتون كاریگەرى خراپی لەسەر پرۆسەى گەشەپیدانی كۆمەلگە هەیه، لەسەر ئەو بنەمایەى زیادبوونی ژمارەى دانیشتون دەستكەوتەكانى گەشەپیدانی كۆمەلگە دەشیوینیت و بارگرانی یان رینگى لە بەردەوامى پیشكەوتن دەكات، لایەنگرانى ئەم بۆچوونە رۆانگەى خۆیان لەسەر ئەمانەى خوارەوہ بوونیاوناوہ:

أ- كاریگەرى گەشەى دانیشتون لەسەر بازاری كار: پەرەسەندنى خیرای دانیشتون، ھیزی كار زیاد دەكات و دیاردەى بیکارى بە شیوہى رۆالەتى و شاراوہ بلاو دەبیتەوہ.

ب- كاریگەرى گەشەى دانیشتون لەسەر بەكاربردن: بە واتای ناچارى زیادبوونی خواست لەسەر كالاى بەكاربەر، ھەرۆھە خواست لەسەر خزمەتگوزارییەكان.

ت- كاریگەرى گەشەى دانیشتون لەسەر وەبەرھینان: گەشەى خیرای دانیشتون ھەمیشە پێویستی بە تەرخانکردنى بەشیكى گەرەتر لە داھات بۆ بەكاربردن ھەیه. زۆر بوونی ژمارەى دانیشتون ھیزی كار بەرز دەكەنەوہ، كەمكردنەوہى توانای مندالبوون و خاوكردنەوہى گەشەى دانیشتون، دانیشتونى تەمەنى كارکردن لە پێوہندى لەگەل دانیشتونى گەنج و بەسالچوو گەشە دەكات. كەمبوونەوہى بەخێوكردن ئاسانكارى دەكات بۆ وولاتان بۆ باشتكرردنى تەندروستی و لێھاتووی ھیزی كار و رەخساندى ھەلى كار. ھەرۆھە كەمبوونەوہى مندالبوون دەرڤەتەكان بۆ ژنان دەكاتەوہ بۆ زیادکردنى بەشداريكرديان لە ھیزی كاردا، بەپێچەوانەوہ بە ھەر لەدايكبوونىك بەشدارى ژنىك لە ھیزی كار و گەشەپیدانى ئابووریدا نزیكەى دوو سال كەمدەكاتەوہ.

ئاراستەى دووم: گەشەى دانیشتون بە باش دەزانیت لەسەر پرۆسەى گەشەپیدانى كۆمەلگە ئەگەر ھەلومەرج و فاكتەرى گونجاو بۆى دروست بكریت بۆ ئەوہى بەشدارى

لە بوونىدانانى گەشە پىئادانا بىكات، گەشە پىئادان بەرەو پىشەو دەروات و بە پىچەوانەو ە نىيە، لەسەر ئەو بىنەمايەي، كە گەشەي دانىشتوان گەنجانى كۆمەلگە زياد دەكات، بەمەش رىژەي ەيىزى مروۇف و كار بەرامبەر بە كۆي دانىشتوان زياد دەكات، كە لە بەرامبەردا دەبىتە ەوى ئەو ەي بازارى كار ەمىشە رەگەزى گەنجە بەتواناكانى بۇ دابىن بىكرىت بۇ كاركردن. لەگەل زيادبوونى ژمارەي دانىشتوان، ئەزموون و لىتھاتوويى جۇراوجۇرى پىئويست بۇ بوونىدانانى گەشە پىئادان زياد دەكات، ئەمەش كارىگەرىيەكى گەورەي ەيە لەسەر پرۆسەي دەستەبەركردنى ەيىزى كارى گونجاو بۇ چالاكىيە ئابوورىيە جىاوازەكان. ئەم دوو ئاراستەيەي سەرەو ە بەپىي قۇنۇغەكانى مېژووي مروۇقايتى و لەپوانگەي شارستانىيەتە جىاوازەكان، لىكدانەو ەي جىاواز لەخۇدەگرىت، كە لەخوارەو ە ئەيخەينە پوو.

لە بىرى يۇنانىدا؛ بەپىي تىروانىنى فەيلەسوفە يۇنانىەكان، ەلومەرجى نموونەيى بۇ دەولەتلىك، ژمارەيەكى گونجاو لە دانىشتوان بۇ ئەو ەي بتوانىت بەرگرى لە خۇبژىو بىكات. لە گرنگترىن پىشەنگەكانى بىرى يۇنانىيدا "بلاتون" دەبىنن لە كۆمارى ئەفلاتوندا، ناوكى تىورى ژمارەي گونجاوى دانىشتوان دەدۆزىنەو ە كە ھاوتەرىيە لەگەل بارودۇخى گونجاوى دەولەت، بۇ ئەو ەي ھاوولالتىانى دەولەتلىك زۆرترىن چاكەيان ەبىت، پىشنىار دەكات ژمارەي دانىشتوانى شارە نموونەيىكە سنووردار بىكرىت بۇ ئەو ەي سەقامگىرى سىياسىيەكەي مسۆگەر بىكات.

لە بىرى پۇمانى؛ بە پىچەوانەي يۇنانىەكان پىشنگىرىيان لە زيادبوونى ژمارەي دانىشتوان دەكرد و سىياسەتلىكى دانىشتوانيان پىشنىار كىرد كە ئامانچ لىي زيادكردى ژمارەي دانىشتوان بوو، بە ھاندانى ھاوسەرگىرى، بە لەبەرچاوغرتنى بارودۇخى جەنگ لەوكات، بە لەبەرچاوغرتنى ئەو ەي ژمارەي دانىشتوان ەيىزىكى سەربازى گەورەيە و ئامرازىكى جەو ەرىيە بۇ بوونىدانانى بىناي ئىمپراتورىيەتلىكى گەورە.

تىروانىنى ەرەب پىش ئىسلام: ەرەبەكانى پىش ئىسلام نەو ەيان زۆر بوو، سەرەپاي ئەو داب و نەرىتە نامروۇقنەي كە لەبارەيانەو ە دەزانرا، وەك كوشتنى مندالەكانيان لە ترسى ەژارى ەروەك چۆن پىشتر كچەكانيان سەردەبىرى بەھوى رەچاوكردنى ەندىك داب و نەرىتى كۆمەلەيەتتىيان. تىروانىنى ەرەب دواي ئىسلام: ئىسلام وەك ئايىنەكانى تر بە رىزگرتن لە مروۇف ناسراو، قەدەغەكردى كوشتنى رۇحىك كە خودا ەرامى كردو ە. توئىژىنەو ە بەردەستەكان دەريانخستوو ە ەرچەند خوئىندنى ئافرەت زىاتر بىت، ئەوا ئەگەرى مانەو ەي لە مالەو ە كەمتر دەبىت بۇ ئەو ەي چاودىرى مندالەكانى بىكات، خوئىند ھاوسەرگىرى ژن دوادەخات، يان بەھوى دواخستنى ھاوسەرگىرى كاتىك ژنەكە لە قۇنۇغى خوئىندنايە، يان بەھوى ئەو ەي خوئىندەوار بوو ە ژنان زىاتر كار دەكەن و كاتىكى زىاتريان دەوئ بۇ دۆزىنەو ەي كار، ھاوسەرگىرى گونجاو.

بەگشتى دوو ئاراستەي جىاواز ەن سەبارەت بە كارىگەرىيەكانى گەشەي دانىشتوان، ئاراستەي يەكەم پىئوايە گەشەي دانىشتوان دەبىتەھوى زۆربوونى بى كارى و

بەکاربردنی زیاتر و خواستی زیاتر لەسەر خزمەتگوزارییەکان، کاریگەری لەسەر بەکارهێنانی سامانی سروشتی و خراب بەکارهێنانی هەیه، هێنانەدی ناهاوسەنگی لەنیوان توخمە پیکهینه‌ره‌کانی دانیشتوانی، ئەمانەش بۆ وولاتانی تازەپیکه‌یشتوو مەترسییەکانی زیاترن، بەلام ئاراستەیی دووهم وای دەبینیت کە گەشەیی دانیشتوان هێزی کار زیاد دەکات، لەبەرامبەردا ئەزموون و لێهاتوویی جۆراوجۆری پێویست بۆ گەشەپیدان زیاد دەکات. لەم پوانگەیه‌وه گەشەکردنی دانیشتوان لەرووی چەندایەتییه‌وه پێویستە هاوتەریب لەگەڵ جۆرایەتی دانیشتوان بێت، بەجۆرێک ئەم زۆربوونە بێتە هۆی دەستەبەرکردنی دەستی کاری پێویست، ئەویش لەرێگەیی پەرودە و راهێنان و دەستەبەرکردنی لێهاتووی تاک وەک سەرچاوه‌یه‌کی مرویی کە رۆلی هەیه لە بەره‌وه‌پیش بردنی پرۆسەیی گەشەپیدانی کۆمەلایەتی.

دووهم: ئاستی بژێوی دانیشتوان و گەشە پیدانی کۆمەلایەتی

مەزەندە دەکریت بپارەکانی گەشەپیدان گروپە تەمەن گەنجەکان و دانیشتوانی تەمەنی کارکردن دەکەنە ئامانج، لەو رانگەیی کاریگەرییان لەسەر پرۆسەیی گەشەپیدانی کۆمەلایەتی هەیه، پێویستە پلان بۆ دەرتەنجامەکانی دابریژریت و هەلومەرج و ژینگەیی سیاسی گونجاو بۆ مامەلەکردن لەگەڵ ئەم بارەدا بکریت. دەزگا و ریکخراو و حکومەتەکانی هەر وولاتیک کاریگەرییان لەسەر دانیشتوان و گەشەپیدانی لەرووی ئابووری و کۆمەلایەتی هەیه، چ لە رووی چۆنایەتی و چ لە رووی چەندایەتییه‌وه، ئەو‌ه‌ش لەرێگەیی ئەو پلانەیی کە دادەنریت بۆ جێبەجێکردنی. پەيوەندییه‌کی پێچەوانە هەیه لە نیوان باشتربوونی ئاستی داھاتی تاک و گەشەپیدان و رێژەیی مردن لە کۆمەلگەدا، ئەمەش بە لیکۆلینەوه‌یی زۆریک لە بیرمەندانی ئابووری و دیمۆگرافی پشتراست کراو‌ه‌تەوه، لەوانەش بیرمەندی فەرەنسی "هرش" لە لیکۆلینەوه‌کانیدا لەسەر دانیشتوانی پارسی پایتەختی فەرەنسا، ئەنجامیدا، یەكەم لە نیوان سالانی (1911-1913)، دووهم سالانی (1924-1928) دا لە کۆتاییدا دەگاتە ئەو ئەنجامەیی کە مروڤه‌کان بەپێی ئاستی داھاتی سەرتاسەری (دەولەمەند و هەژار)، نایەکسانن سەبارەت بە مردن، رێژەیی مردن لە نیوان چینه‌هەژارەکاندا زیاترە لە چینه‌دەولەمەندەکان، بەجۆرێک رێژەیی مردن لە نیو چینه‌هەژارەکاندا چوار هیندە زیاترە لە چینه‌دەولەمەندەکان. ئەمەش کاریگەری دەبیت لەسەر گەشەپیدانی کۆمەلایەتی. بێ کاری بریتییە لە نەبوونی هەلی کار و نەبوونی توانای کارکردن، کە کاریگەری دەبیت لەسەر ئاستی بژێوی و داھاتی تاک، هەندیک هۆکارەکانی بیکاری بریتییە لە کەمی بەهەم هینان و کەمی سەرمايه، بەرزی رێژەیی نەخویندەواری، زۆربوونی ژمارەیی دانیشتوان. شیوازی چارەسەرکردنی کیشەیی بیکاری راهێنانی بێ کاران و دابینکردنی کارامەیی پیشەیی، باشکردنی بارودۆخی ئابووری، ریکخستنی گەشەیی دانیشتوان بەگوێرەیی گەشەیی ئابووری ئاراستەیه‌کە بەره‌و باشتربوونی ئاستی بژێوی تاک و کاریگەرییه‌کانی لە پرۆسەیی گەشەپیدانی کۆمەلایەتی.

دانشتوان لەرێگەیی توخمە پیکهینه رهکانییه وه کاریگەری لەسەر گەشە پیدانی کۆمەلایەتی هەیه، ئەم کاریگەرییهش لە ئاستی داهاات و بژێوی تاکه وه دەرده که ویت، به جۆریک هەرچەنده ئاستی داهااتی تاک بهرز بیت ئەوا دۆخی تەندروستی و پەرودە و فێرکردن روو لە باشییه، به لام ئاستی نزمی داهااتی تاک دۆخه که پێچهوانه دهکاته وه. له م روانگهیه وه ئاستی باشی بژێوی تاک دهبیتته هۆی دهستراگه یشتنی زیاتری به پەرودە و فێرکردن و تەندروستی و خزمهتگوزارییهکان که رێگه بۆ گه یشتن به خوشگوزهرانی تاکهکان خوشدهکات، ئەمەش کاریگەری دهبیت لەسەر پرۆسهی گەشە پیدانی کۆمەلایەتی.

بەشی چوارەم/ رۆئی بەشداری جەماوەریی ئە گەشە پیدانی کۆمەلایەتی:

یهکەم: پیناسەیی بەشداری جەماوەری: بەشداری جەماوەری بریتییه لهو پرۆسهیهی که تاک لەرێگهیه وه به ئازادی و هۆشیارانە بەشداری دهکات له دارشتنی نهخشهیی گشتی ژیان له لایه نه ئابووری و کۆمەلایهتی و سیاسیهکانه وه، به هه بوونی دهرفتهی تهواو بۆ به شداریکردن له دانانی ئامانجه گشتیهکانی کۆمه لگه و پێشبینیکردنی باشتريهکان بۆ گه یشتن به و ئامانجانە.

دووهم: ئە گرنگترین تاییه تهمه ندييهکانی بەشداریکردنی جەماوەری

1. پرۆسهیهکی جەماوەرییه: دەربرینی ئیرادهی جەماوەرییه لهسەر بنه مای کۆکردنه وهی ئەندامانی کۆمه لگه بۆ رووبه روو بوونه وهی کیشه و ئاستهنگهکان.
2. پرۆسهیهکی دیموکراسییه: بۆ کارکردن لەرێگهیی ریکخراوه کۆمه لایه تییهکانه وه.
3. پرۆسهیهکی دینامیکیه: پرۆسهیهکه به جووله تاییه تهمه نده، به پیتی بارودۆخه جیاوازهکان دهگۆریت بۆ گه یشتن به ئاستیکی بهرز و دوا رۆژیکی باشتەر.
4. بەشداریکردن رهنگدانه وهی پیداو یستییهکانی هاو لاتیان به گشتی و هه ژارانە به تاییه تی.
5. پرۆسهیهکی مروّف دۆستانه یه، له به هاو ئامانج و شیوازی جیبه جیکردنیدا، ههروه ها ملکه چی یاساکانی زانسته و درێژده بیتته وه بۆ ویزدانی مروّف.
6. تهنه به شدارییهکی ئاسویی نییه له نیوان کهسانی هه مان سروشتدا، به لکو به شداریکردنیکی ئاسویییه له نیوان ئاست و دهسته جیاوازهکاندا.
7. به شداریکردن پرۆسهکانی کۆنترۆلکردن، چاودێریکردن، بریاردان و ئالوگۆری بیرو را له نیوان بنکه و لوتکه دا وه به پێچهوانه وه گه رهنتی دهکات.

سێیهم: شیوازهکانی بەشداری جەماوەری

بەشدارى جەماوهرى چەندىن شىۋازى ھەيە كە پەيۋەستىن بە قۇناغەكانى گەشەكردن لە كۆمەلگە و سىستەمى سىياسى و پىكھاتە كۆمەلایەتى و ئابوورىيەكانەوہ، بەشدارىكردن لە بەرھەم ھىنان و خزمەتگوزارىدا بە دوو شىۋازى سەرھكى دەبىت:

يەكەم: شىۋازى كارى تاكەكەسى: لىرەدا ھاۋلاتى ئارەزووى لە جىبەجىكردنى ئەركى خۆيەتى ۋەك پىرۆسەيەكى خۆبەخشانە و فەرمى كۆمەلایەتى - سىياسى لىي دەروانىت، كە رەفتارى رىك و پىك و رەوا لەخۆدەگرىت كە گوزارشت لە ئاراستەيەكى عەقلانى دەكات، لەئەنجامى پابەندبوونى قوول بە ماف و ئەرەكانى ھاۋلاتى بوون و تىگەيشتىكى ھۆشيارانە بەرامبەر بە رەھەندەكانى كردهى جەماوهرى.

دووہم: شىۋازى كارى بەكۆمەلى رىكخراۋ: پىكىت لە رىكخستنى بەشدارى ھاۋلاتيان لە رىكخراۋە جەماورىيەكان و دامەزراۋە كۆمەلایەتییەكان، كە تىايدا بەشداربووان ھەولەكانيان كۆدەكەنەوہ، لە گرنگترىن شىۋازەكانى:

- أ- يەكە خۆجىيەكان و ئەنجومەنەكان لە ھەموو ئاستەكاندا.
- ب- رىكخراۋە ھاوكارىيەكان.
- ت- حىزبە سىياسىيەكان.
- ث- سەندىكا پىشەيى و كرىكارىيەكان.
- ج- يانە كۆمەلایەتى و رۆشنىبىرىيەكان.

چوارەم: ئامانجەكانى بەشدارى جەماوهرى

1. كەمكردنەوہى تىچوونەكان.
2. دەستەبەرکردنى پالپشتى گشتى و جەماوهرى بۇ پىرۆژەكان.
3. گەشەپىدان بە دەست دەھىت.
4. گەيشتن بە كارىگەرى پىرۆژەكان:
- لەرىگەى دابىنكردنى داتا راستەقىنە لەسەر واقى كۆمەلگە خۆجىيەكان.
- دامەزراندنى سىستەمى پەيۋەندى دروست كە بەھا و داب و نەرىتى كۆمەلگە لەبەرچاۋ بگرىت.
- دلىابوون لە يەكگرتن و ھاوكارى ھاوبەش لەنىوان ئاستى گەشەپىدانى نىشتمانى و خۆجىيى.
5. گەيشتن بە بەكارھىنانى گونجاوى ھاوكارى كۆمەلایەتى.
6. دەستنىشانكردنى كىشە و پىنداوىستىيە راستەقىنەكانى خەلكى ناۋچەكە.

پىنچەم: بىنەماكانى بەشدارى جەماوهرى

سەرکەوتتى پىرۆسەى بەشدارى جەماوهرى پەيوەستە بە كۆمەللىك بىنەما وەك لەم وىنەيەدا دەردەكەوئىت:

1. متمانە لەنىوان يەكترى: حكومەتى ناوهند و خۇجىي لەلايەك و ھەموو ھاوبەشەكانىتر لەلايەكىترەوہ.
2. دىالۆگ: ئامرازى لىكتىگەيشتن و پىكھاتەى بىنەرەتى ھاوبەشەيە.
3. راھىتان و فىرکردن: پىويستن بۇ دابىنکردنى كۆلتوورى دىالۆگ و بەشدارى كۆمەلگە لە ھەموو ئاستەكاندا.
4. شەفافیيەتى مامەلەکردن: كە نوینەراییەتى مەرچى بىنەرەتى مامەلەکردن لەگەل ھەموو ھاوبەشەكان دەكات.
5. پابەند بوون بەلیننامە: برىتیيە لە جىبەجىكردى بىرپارەكانى گەشەپیدان بەپىي ئامانجەكان.
6. لىپرسىنەوہ: واتا ھەر لاىەنىكى پەيوەندىدار لىپرسىنەوہى لەگەل لاىەنەكەيتردا ھەيە و پىويستە وەلامى ھەموو بابەتەكان بداتەوہ.
7. بەردەوامى: زۆر جار پىرۆژەى ھاوبەشى نىوان دەولەت و كەرتى تايبەت يان قەوارەى جەماوهرى بەردەوامە، پىويستە ماوہى كاتى گونجاو لەبەرچاؤ بگىرئىت.

شەشەم: قۇناغەكانى بەشدارى جەماوهرى

1. بەشدارىکردن لە قۇناغى ئامادەکردن و پلانى گەشەپیدان.
2. بەشدارىکردن لە قۇناغى جىبەجىكردى پىرۆسەى گەشەپیدان.
3. بەشدارىکردن لە چاودىرى و ھەلسەنگاندن.

جەوتەم: ئامرازەكانى بەشدارى جەماوەرى

➤ ئامرازە باوەكان وەك:

1. ھەلبژاردن: ھاولاتیان نوینەرى خۆیان لە ئەنجوومەنى خۆجی ھەلدەبژیرن.
2. ئامادەبوون لە كۆبوونەووەكانى ئەنجوومەنى خۆجی.
3. لیژنە تاییبەتەكان: بۇ پیدانچوونەووە بە سیاسەتى خۆجی.
4. پەيوەندییە كەسییەكان: لەنیوان ھاولاتیان و ئەنجوومەنى خۆجییدا.
5. سكاللا و نارەزایەتییەكان: مافی نارەزایەتی دەربیرینی ھاولاتیان بەرامبەر بە بریارەكانى ئەنجوومەنى خۆجی.
6. خۆپیشاندان: ئامرازیکە بۇ دەربیرینی پیداوایستی و خواست و ھەلوئیستی دانیشتون.

➤ ئامرازە نووییەكان: لەگەل زیادبوونی ھەز و ئارەزووی ولاتان و ھۆمەتەكان بۇ بەشدارى جەماوەرى لە بوارەكانى گەشەپیدان، بۆتە پیویستییەك بۇ گەپان بەدوای ئامرازى نوئى بۇ چالاكکردنى بەشدارى جەماوەرى، لەرپگەى رەخساندنى دەرفەت بۇ تاكەكان بۇ بەشداریکردن لە بریاردان، لەوانە بوونی سیاسەتى ئازادى ریکخراوە ناھۆمییەكان بە وەرگرتنى شیوازی نوینەرایەتى جیگرەووە بۇ دەربیرینی بەرژەووەندى و پیداوایستیەكانى دانیشتون.

سەرچاوەكان:

1. د.حبشی لزرق و بن الحاج جلول یاسین، المشاركة الشعبية و أثرها على السياسات التنموية المحلية، مجلة البحوث في الحقوق والعلوم السياسية، العدد 2.
2. طاهري نجات، دور المشاركة الشعبية في تحقيق التنمية المحلية في الجزائر، رسالة ماجستير منشورة، جامعة محمد بوضياف بالمسيلة-كلية الحقوق و العلوم السياسية-قسم العلوم السياسية و العلاقات الدولية، 2020-2021، الجزائر.
3. ملياني عمردور المشاركة الشعبية في تفعيل التنمية المحلية، رسالة ماجستير منشورة، جامعة عبد الحميد بن باديس مستغانم-كلية الحقوق و العلوم السياسية-قسم: العلوم السياسية، 2019-2020، الجزائر.
4. قياتى عاشور، دور المشاركة الشعبية في التنمية المحلية، مجلة جيل الدراسات السياسية والعلاقات الدولية-مركز جيل البحث العلمي-الجزائر، المجلد/العدد: 11، ص 75-89، اكتوبر 2017.

5. Brown, John (1995) *The British Welfare State: A Critical History*, Wiley Blackwell

6. Castles, Francis G. (2004) *The Future of the Welfare State: Crisis Myths and Crisis Realities*, Oxford University Press
7. Kabeer, N. (2001) *Resources, Agency, Achievements: Reflections On The Measurement Of Women's Empowerment*
8. Mc Ardle, J. (1989) "Community Development Tools and Trade", *Community Quarterly*, 16